

ДИКТОР

Владимир Тимей сураштыр бяр-ынын сөстөрине ышан, дыдыр-ган кара чаптыг, дыннап ханмас хоюг үнүгү... дээни-биле демей, дыдыр-ган кара баштыг, боламчалыг дорт көрүштүг, хөви-даа, хөвир-сыны-даа бодунга чүдүлүшкөн кижи. Мечи чылында ол түртүткөн, бо хуиери-де бежен харлап турар.

Бежен харлап дээр-ле кижини амьдыралыга кажан-аш-уттундурбас бооушкун болгаш өөрүшкү. Ындыг хуиерия дугайында бир шүлүкчүнүн бизжээ шүлүгүнде мындай одуртулар бар:

Кижиле — таштан өрлүг,
Кижиле — шитиг, өрлүг,
Адын адап, кийгиринтар:
Алар-аттыг, ажыл-ыштыг.
Кижиле — таштууг,
Кижиле — салым-чоладуг.
Ажылга ол шылгараарга,
Арат чогуу алап уиер.

Тимейнин өрткөн оруун, амьдырал-чуртталганын кысказы-биле таныштыр-ып көрөй. Бо кижини эки таныыр мен, амь-хууда хөй удаа хөврейип, эдержин келдиис. Ам чыгыс коллективте ажылдап турар бис.

Оон төртүткөн чери — Балыктыг. Хөл — Задын суураан аш-ла километр черде чыдар. Бий-Хемде кайгамчык каас чараш булунгарын бирээни. Ол девискээрге бээ шылааны чаптыган. Ону чайып көрө, хөви, торку чатка-нейин чыдар. Ары талзы арга-да-лыг, муруну талзы балык-байланы-биле элбеп хөлдөргөн, чараш оран.

Чаш турда, аа, азам хайралыг-оглун Көгел деп алап алган, ол омак-оглуг, кадык-шыраак эр болуп өзүп келгеш, ортумак школаны чедикши-нин дооскан.

Волада (Көгел) эң хеймери болза-даа, «ада өзүгү ажырып болбас, не өзүң ижиң болбас» дээрзин Бармын Германияга шериг албаны эртыр-ип тургаш-даа, Свердловск (ахый Ека-теринбург), Красноярск хоорайларга өөренип чораш-даа, амьдыралыга удуртулга болдурган. Амьдыралга бе-лен чүве турбас, тургаш чок, кошкан чинчиле чуртталганын шугурааныга сарыг бүгү ишкан, эстей бээрин ол билди, эскерип келген.

Ол күш-ажылыч өзү баямыларын ше-рилде шерик болуп халаанып мел-геш-ле эгелээ. Массалыг информация-нын төсөктери-биле баштай «Тыванын амьдыралы» солунга таныш-кан. Анын журналист Волода Ти-мей алдан чыларын төнчүзүнде ра-диокоматекте корреспондентилеп кир-ген. 1971 чылдан бижир бөгүге чедир радио диктору. Бо кижини дугайында элдерини динназынар чыгаажок, а чамдыктары оон-биле таныш, хары-нда оуну эки билер. Чылдарына эгеленген бээр оон үнү бүгү Тыва-да дымган апарган.

Хүн бурга-ле Тыва радиодан сөөлү медалынын, СЭТА материалдарын, жи-зы-бурду дамчыдылгаларын, агаар ме-далынын оон номчул турарын диннаар бис. А чамылга чагылгар бугулар кон-церт-даа чарлап азы чаа ырларын-даа эфир дамчытыр өөредип бээр.

Кандыг-даа эжиң ажиң эртер бер-гелеринг, чажыттарын. Ылангыя дик-тор кижини амьдыралыга утту-дурбас таварылгалар-ла хөй. Оларын салаа баян санаарга, баштайгыларын таалайгыч, эскерип хомулалыг-даа апаргылар. Кижиле сеткили деп чүве мыды боор чүве-дир ийиң.

Волада Тимей боду бөөвүн, чүва-кыр, саргылар болгаш тывызын, баш-так, Чугаа кадында долгандыр чымы-ган өөрүн-үн операторларын, коррес-понденттерин бо-ла каттырган, хө-леткен оран. Эң-өөрүге дузааргак, хөй-ниитчи-даа кижиле.

Тыванын радиодамчылыга болгаш телевидение талазы-биле күрүне коми-тетинде 25 чылдын муруунда ол ажыл-дап турар, оларын чээрби бири ми-крофон-биле холбошкан. Баштай сах-тырга, тускай өңгөле одуруулар, чү-ве номзуурда, мыды кижиле бергелер, сүр-тээр чүве чок болту дег. Чогум ханы-лай бээр болза, диктор мергемчиди кижи болганын чингээдин алдары дыка нарын. Апаа бир-ле дугаарында, дикторга үжүк бурзуун тода, дынна-гыр адаар, дыннагынын кулаан «коп-галлаас», адынып, чараш онагай үн хө-рөк. Ындыг онагай үн Владимир Лайвопони Тимейге бар болгану ол.

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя, диктор, журналист кижиге эргежок чу-гула, хөрек чүүлдер эидерик: эртем-билигини деглеми, амьдыралды бо-лаш кижилерин билери, ханы угаан-сарымды болгаш сагыны-тывызын-ры, оюн-баштап аайы-биле сеткилин илередери, шыдамкыккай туруштуу, са-гыны алыгыры, сорук кыришкенин болуру, бодун бүүрел-биле илеретти-ген бүүрүгү. Бо бүгү чүүлдер чокта бири чертеги диктору атты чедип алгыры болдунмас. Ындыг шылгалар мында барын ийи оң чылдыг дургузун-да оон мнорфондан чарылбайн иле-геин баддырап турар.

Волода Тимейнин номчул турарынын эскелеринде мындай чүдү? Ол микрофонун эки ажылап билери-биле үнү беиттес, үнүчүн аян-шинчиз өт-кү болгаш оон номчаан сөстери ды-накчыга чедирин диннаарды. Диктор-уну номчулгалы арамыска чугалажыл оорарымыс ышанса аянча чоокшулар.

Коллективтин хөй-ниити амьдыра-лында чыда каалазы Владимир Ти-мейнин — эки чанчылы. Уран чүүд көрүлдези, номчулгалар, кенээлер болу бээрле, оон талантызы, диктор үнү мээлээ-ла хөрек апар. Ол Тыва радио-нун 40 чыл оюн таварыштыр болгаш өскө-даа үелерде хөй чылдарда үре-түндөдиг аныкын эзип Түркомитет-тин хуңдулай бижиртери-биле хөй удаа шаңдалган.

Хууда амьдыралы база чогулчалыг. Алдан чылдарын эгезинде «откан че-рине тос хонар» анык эр бот-боруну халап чоруп тургаш, чок төредери-нин бажынарынга хонуп-дужуп чур-тап чораш, чоорту аас-кежиктиг өг-бүлө тулуп, «кыя өгүлээр кымтыг-даа, оң сөзлөр оолдуг-даа» болу берген. Ам оуну кырган-ача дижир. 1989 чыл-дын декабрда Чингис-Хаан деп оолдугашты улук кызы Нелли божаан. Күдээни — хостуг хурешке республика-нын сураглыг анык мөгелерини би-разын, СССР-дин спорт мастери Оран Монгушту азын күрле Тывада эвес, чуртта болгаш дамыкыда бөөдэ би-лер. Огул Темир Кызылдын автордук-техникумун доорка, шериг хуузулук-эин эртыргеш, ам талаанып ажыл-давышаан, өг-бүлө тулуп, куда ажыл-дарынга белеткенип турар.

Журналистер өвилдинин кеңигүнү, «Телевидение болгаш радионун тергени-ни» деп хөрек демээдин эдлектеги, бири категориянын диктору Влади-мир Лайвопони Тимейнин амьдырал, амыл-хөзү-биле кааксы таныштыраарга мындай-дыр.

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Хууда амьдыралы база чогулчалыг. Алдан чылдарын эгезинде «откан че-рине тос хонар» анык эр бот-боруну халап чоруп тургаш, чок төредери-нин бажынарынга хонуп-дужуп чур-тап чораш, чоорту аас-кежиктиг өг-бүлө тулуп, «кыя өгүлээр кымтыг-даа, оң сөзлөр оолдуг-даа» болу берген. Ам оуну кырган-ача дижир. 1989 чыл-дын декабрда Чингис-Хаан деп оолдугашты улук кызы Нелли божаан. Күдээни — хостуг хурешке республика-нын сураглыг анык мөгелерини би-разын, СССР-дин спорт мастери Оран Монгушту азын күрле Тывада эвес, чуртта болгаш дамыкыда бөөдэ би-лер. Огул Темир Кызылдын автордук-техникумун доорка, шериг хуузулук-эин эртыргеш, ам талаанып ажыл-давышаан, өг-бүлө тулуп, куда ажыл-дарынга белеткенип турар.

Журналистер өвилдинин кеңигүнү, «Телевидение болгаш радионун тергени-ни» деп хөрек демээдин эдлектеги, бири категориянын диктору Влади-мир Лайвопони Тимейнин амьдырал, амыл-хөзү-биле кааксы таныштыраарга мындай-дыр.

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

Диктор кижиле кандыг болуп ужуру-гуд? Анын үнүгү болуп болгаш үжүк, сөс бурзуун шын адаарындап алгыя,

ШАГАА

ШАГАА БАЙЫРЛАЛЫНЧЕ БУГУДЕНИ ЧАЛАП ТУР БИС

ФЕВРАЛЬ 4-ТЕ 12 ШАКТА КЫЗЫЛДЫН

ЛЕНИН ШӨЛҮНГЕ ШАГАА БАЙЫРЛАЛЫ БОЛУР.

ПРОГРАММАЗЫНДА:

МЕЧИ (САРБАШКЫ) ЧУЛЫН УТ-КУУРУНУ БАЙЫРЛЫГ ЕЗУЛАЛЫ; ТЕАТРЖЫТКАН КӨРГҮЗҮГҮЛЕР, КОНКУРСТАР, ЧОННУН ОЮНГАРЫ; ЭН ЧАРАШ, ЭКИ НАЦИОНАЛ ХЕП ДЭЭШ КОНКУРС;

ТИЛЕКЧИЛЕРНИ ШАҢНАЛДАР, СУЙ БЕЛЕКТЕР МАНАП ТУРАТ.

В. КӨК-ООЛ АТТЫГ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА 16.00 ШАКТА Ч. АЙТМАТОВТУН «ЧИНГИС-ХААННЫҢ АК БУЛУДУ» ДЕП ШИИЗИ БОЛУР.

В. КӨК-ООЛ АТТЫГ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА 16.00 ШАКТА Ч. АЙТМАТОВТУН «ЧИНГИС-ХААННЫҢ АК БУЛУДУ» ДЕП ШИИЗИ БОЛУР.

В. КӨК-ООЛ АТТЫГ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА 16.00 ШАКТА Ч. АЙТМАТОВТУН «ЧИНГИС-ХААННЫҢ АК БУЛУДУ» ДЕП ШИИЗИ БОЛУР.

В. КӨК-ООЛ АТТЫГ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА 16.00 ШАКТА Ч. АЙТМАТОВТУН «ЧИНГИС-ХААННЫҢ АК БУЛУДУ» ДЕП ШИИЗИ БОЛУР.

БАЙЫРЛАЛДЫҢ ОРГАНИЗАКЧЫЛАРЫ: ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ, САҢ-ХӨӨ БОЛГАШ КУЛЬТУРА МИНИСТЕРСТВОЛАРЫ, УЛУС ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ КЫЗЫЛ ХООРАЯ СОВЕДИ БОЛГАШ ОҢКҮҮ-СЕКЦИ КОМИТЕДИ.

ИЙГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 Медээлер. 8.20 Немец дыл. 1-ги чылы. 8.30 Хостуг шахта. 9.05 Немец дыл. 2-ги чылы. 9.35 «Ду-вурелдер» болгаш «Бүдүр-дөр». 10.35 Концерт. 11.35 Э. Фазановтун ному-биле таныштырыла. 12.10 — 14.00 А. Аршыбаев. «Дайзынар». Телешини.

ИЯНВАРЬ 29 БИРИГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

6.00 «Эртең». 8.35 Уруг-ларынч музыйга калуу. 9.20 А. С. Пушкиннин шүлүктө-ри. 9.50 «Мэрфи Браун». «Ниполсон» болгаш «Жоэфе-дин». 3-үнү кезээ. Уран-чечен телефильм. 11.15 «Кю-ни...» 12.20 «Чедикшинин канчап чедип алырыл». 4-кү дамчыдыла. 12.35 Те-дефильм. 12.50 Лариса Трехина-биле ужурамылга. 13.20 Чергелешкү чур-тат. 14.05 «Блонот». 14.15 «Телемини». 15.00 Телес-фильм. 15.20 В.А. Мо-царттын ырлары болгаш ариялары. 15.50 «Киржик-чи». Үш сериялыг уран-че-чен телефильм. 1-ги сериа-лы. 17.05 Мультифильм. 17.15 Ойнаар-кыстар ши-но. 18.00 Медээлер. 18.20 Концерт. 18.40 Рыноктун негелдизин бугулар. 19.20 «Мэрфи Браун». «Ниполсон» болгаш «Жоэфедин». 3-үнү кезээ. 20.45 «Тамчытыг чуртат». 21.00 Медээлер. 21.20 Музыканыг программа. 21.45 «Почтыкы ийи катал медээледи». Уран-чечен фильм. 23.45 Фасманнин сагынышаан. 01.00 Медээлер. 02.25 — 02.55 «Криминал талазы-биле салымны кичи». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериялы.

ИЯНВАРЬ 30-ДЕ 17.30 ШАКТА

18.45 «Тыва черде». Ты-ва Республиканың Дыда Советинин сессиязында. 19.50 Медээлер. 19.55 Чаралдар.

КЫЗЫЛДА 20.00 Медээлер. 20.20 Хүниун-не байырлап. 20.30 «Александр Новикотун эки-багай талалары. 21.10 Музыканыг чалсар. 21.25 Тинко. 21.40 Концерт (Ис-пания). 22.20 «Восток» банк. 22.25 «№ 9 Тишина». 23.25 НАТО-дан репортаж-тар. 1-ги кезээ. 23.55 Рек-лама. 00.00 Медээлер. 00.20—01.05 «Болту деле-гей-театр». «Солу».

УШКУ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

18.45 «Российки бую-биле хуужудула». 19.00 «Слимийини халазашкын». 19.40 Реялама. 19.45 — 20.00 «Коллекционер».

ВИДЕОЗАЛ: Возвращение памяти 10.10, 12.10, 14.10, 16.10, 18.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: Доктор Айбо-лел 9.00, 12.10. Мария Мира-беда в Транзисторини 10.40, 13.50. Фанат-2 15.20, 19.00. Отличный полицейский (АКШ) 19.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Фанат 12.00, 14.00, 16.00, 18.00 (узаткан) шактарда.

КЭФ АДРЕЗИ: Кызыл хоорай, Шетинкин бол-гаш Кравченко кудумчуу, 46. Улусчу чогадыла бажыны.

Чагырлары 1992 чылдын февраль 10-га чедир хуудуу азыр. Телефоннары 3-46-49, 3-52-06 (ажыл шагынын соонда).

«КАА-ХЕМ»: Фанат 12.00, 14.00, 16.00, 18.00 (узаткан) шактарда.

АГАР САНЫ: «Тыва содбаны» № 363305.

Тыва Республиканың Ном үндүрер чер, полигра-фия болгаш ном салымнын хөктеринин талазы, биле күрүне комитетинин типографиязы. Кызыл. Шетинкин болгаш Кравченко кудумчуу, бажы № 1.

Чагыр № 19.

ШУГУМ ЧАЗААР МУРНУНДА ШЫГААР

Сөстөн берип көрүңер

Эрткен чылдын декабрь 20-де «Шын» солунун 218-ки номеринде хоочун журналист Иван Дондукочин Келин-Сенин «Шын бижирин, адаары чугула» деп чүүлүнде Тыванын девискээринде хөй-хөй черлерин (дагларын, хем-нерин, хөлдери, хоорай, суурларын, кожуунарын) аттарын чаа-кагырганни доктаал-шинтирлеринде, ал-бан черлерини документале-ринде, соуну, сетүүдлерде, географтыг карталарда, радио болгаш телевидение дамчы-дылгаларында шын эвес би-жиң, адап, дамчыдып турар дээниге каттыкыл, авторун үнелик саналдарын детал тур мен.

Авторун чүүлүндө алгаш көрө, бо бүгү чажыгылар-да буруулап кизи «Тыванын географтыг картанын үндө-зичи-тургузуучу К. О. Шантаркин» чүгүзе. Тыванын географтыг карталарын ол каш-даа катал параш үндүрдү» деп бижип турар. Ычангыш Тыванын девискээринде черлерини аттарын карта-ларга шын эвес бижип турарында коз буруулап кижиле Шантаркин деп чоң иччар билген боор. А хөрек кырында чүвенин шыны мынды. Мен Тыванын географтыг карталарынын үндөзичи-тургузуучу эвес мен. Географтыг карталарын бугу үндөзичи-тургузуучу СССР-ин (мурнуна «дир» турда) Министрлер Чөвүлелинин чанында геология болгаш карто-графиянын кол эргелели бол-тур. Уж эргелет чуртун бүгү топографтыг карталарын тур-гууар бугу үндөзичи-тургууар. Ол карталарга үндөзичи, тема-тикалыг карталарын (экономи-ка, политика, төөгү болгаш оон-даа өскө) кызыр тускай фабрикалардыг. Олар янзы-бүрү карталарын тодаргай ча-гырлар аайы-биле белеткен, параш үндүрүп турар.

Тыванын физиктиг болгаш экономикалыг өөредилге карта-ларын Новосибирскини № 5 карта фабриказы ийи-ийи катал параш үндүргөн. Мен ол карталарын чүгле козулак-таптыг (сумелекчи-дузалак-чы) мен. Уж фабриканын

чажыгын бугулар бо карталарын тургузарыга дерек мате-риалдарын (казымал, байлак-спор, уагыр, тулук, трай-спорт, көдээ ажыл-агый дуга-йында сан-чургайлары) чымыл белеткен берген мен. Ол карталарга тыва черлерин аттарын шын бижир дуга-йында санал-оналымни карта тургузуучуларга чугалап турган мен. Ычангыш-даа олар мээ суменин хөрекке албаан-нар. Чүгү дээрге картограф-тар тус черин аттарын карта-ларга бижирде, топографтыг карталарга даанып, кандыг-бир национал дылдан орус дылче черлер аттарын дамчы-даа транскрипция деп дүрү-ге (Каа-Хем — Ка-Хем, Эр-бек-Эрбек дээң чергеги)